

Functies en belangen rond het IJsselmeer

De Nederlandse overheid wil dat het IJsselmeergebied ook voor toekomstige generaties veilig en aantrekkelijk blijft. Hoe zorgen we er daarom voor dat het overtollige water uit de grote rivieren en het IJsselmeer ook in de toekomst naar de Waddenzee kan worden afgevoerd? En hoe houden we de grootste zoetwatervoorraad van Nederland in stand? En hoe gaan deze opgaven samen met waterveiligheid, ecologie en ruimtelijke ontwikkeling?

Het deelprogramma IJsselmeergebied moet antwoord geven op deze vragen. Daartoe willen de samenwerkende partijen in het Deltaprogramma IJsselmeergebied in 2014 een breed gedragen advies geven, dat doorwerkt in de deltabeslissingen van het Rijk en besluiten van de regio. Het deelprogramma IJsselmeergebied ondersteunt deze besluitvorming. Daarnaast zorgt het voor de borging van de samenhang met het project Toekomst Afsluitdijk en de integratie met de ruimtelijke ontwikkeling van het IJsselmeergebied. Gelijktijdig met het deelprogramma IJsselmeergebied werken ook de andere deelprogramma's van het Deltaprogramma aan landelijke opgaven. De beslissingen daarover zijn van invloed op de voorkeursstrategie voor het peilbeheer in het IJsselmeergebied en andersom. Dit vraagt nauwe afstemming, in het bijzonder met de deelprogramma's Rivieren, Rijnmond-Drechtsteden, Zoetwater, Veiligheid en Wadden. De afstemming betreft de plannings-, kennisontwikkeling-, bestuurlijke agenda's en bijbehorende werkprocessen.

Complex multi-level governance-proces

Het IJsselmeergebied is een belangrijk gebied dat de waterhuishouding in grote delen van Nederland beïnvloedt. Het gebied vormt een essentiële schakel in de zoetwatervoorziening. Bovendien is de veiligheid van het gebied van groot belang: de dijken bieden bescherming aan ruim 3,5 miljoen mensen. Niet voor niets vormt het IJsselmeer onderwerp van één van de vijf te nemen deltabeslissingen die de inrichting van de gehele delta fundamenteel beïnvloeden. Het Deltaprogramma IJsselmeergebied heeft het streven om in 2014 een breed gedragen advies te geven aan het kabinet over een toekomstig peilbeheer in het IJsselmeergebied, waarin waterveiligheid en zoetwater voor de lange termijn gewaarborgd zijn. Fase 1 met de probleemverkenning is afgesloten; het programma zit aan het eind van fase 2 waarin mogelijke strategieën worden verkend. In fase 3 worden deze tot kansrijke strategieën uitgewerkt.

Fase 1 is van groot belang, omdat hier de basis wordt gelegd voor verdere samen-

werking tussen bestuurlijke en maatschappelijke partijen om vanuit een gedeelde probleemperceptie toe te werken naar mogelijke oplossingen. Het proces rond het IJsselmeergebied kent een stevige organisatie, bestaande uit een bestuurlijke kerngroep met vertegenwoordigers van de bestuurlijke partijen en een regionaal overlegorgaan waarin maatschappelijke partijen zitting hebben. Het Deltaprogramma IJsselmeergebied krijgt gestalte in een complex proces waaraan meer dan 200 publieke en private partijen meedoen. Zij krijgen de mogelijkheid om ideeën in te brengen tijdens regionale en thematische bijeenkomsten. Verschillende bestuurlijke niveaus zijn betrokken in het programma, zoals waterschappen, gemeenten, provincies en ministeries. Op iedere schaal leven specifieke ambities en probleempercepties. Deze kunnen op de verschillende bestuurlijke niveaus sterk van elkaar verschillen, zoals dat bij ieder complex maatschappelijk vraagstuk het geval is.

De opgave voor het IJsselmeergebied wordt op vier terreinen gezien: waterveiligheid, zoetwatervoorziening, ecologie en ruimtelijke ontwikkeling¹⁾. Wanneer we vanuit een *multi-level governance*-perspectief naar deze ambities kijken, dan kunnen we stellen dat de ambitie van veiligheid en zoetwatervoorziening met name op rijksniveau wordt aangegeven, terwijl een vitaal en robuust ecosysteem met een hoogwaardig ruimtelijke inrichting met name op regionaal en lokaal overheidsniveau worden geambieerd.

Visser op het IJsselmeer.

Het IJsselmeergebied is een bijzonder multifunctioneel gebied, waarbij de functies sterk in onderlinge wisselwerking met elkaar staan. Verandering in het peilbeheer zorgt ervoor dat het gehele systeem van recreatie, watervoorziening, natuur, ecologie, havens, steden en dijken rond het IJsselmeer ook zal moeten veranderen. Bestaande belangen staan op het spel.

Er lijken volop mogelijkheden om flexibel peilbeheer te koppelen aan regionale en lokale ambities op het vlak van buitendijks bouwen, recreatie en natuurontwikkeling, maar dan moet hier ook wel vanuit een *multi-level governance*-proces expliciet aandacht voor worden ontwikkeld. Daar wordt ook al op gestuurd. De wisselwerking tussen programmadoelen en locatiespecifieke projectdoelen is echter niet zomaar gerealiseerd. Zo stellen natuurontwikkeling en zoetwatervoorziening andere eisen aan seizoensvolgend peilverloop. Daarnaast worden vanuit het waterbeheer eisen gesteld aan buitendijkse bouwprojecten, en hebben het watersysteem, de ondergrond en het verwachte klimaat effecten hierop. Hier blijkt dat integrale en multifunctionele gebiedsontwikkeling ook tegen grenzen aan kan lopen, dat het leggen van verbindingen tussen ruimtelijke functies ook zijn grenzen kent en om duidelijke en gedragen keuzes vraagt. Een *multi-level governance*-benadering richt zich juist op het ontwikkelen van effectieve en legitieme verbindingen.

De samenwerking binnen het deelprogramma IJsselmeer vindt plaats in een context waarin veel onzeker is. Zowel de

discussie over de veiligheidsnormen als de discussie over de zoetwatervoorziening zijn richtinggevend voor de opgaven voor het IJsselmeergebied. Vanwege deze onzekerheid en omdat de opgaven op lange termijn spelen, is het moeilijk om belanghebbers betrokken te houden, zeker als zij de indruk hebben dat de agenda nog sterk kan veranderen. Aan de andere kant biedt onzekerheid mogelijkheden om eigen belangen en perspectieven in te brengen en om de gebiedsontwikkeling in een richting te sturen die hen welgevallig is. Onzekerheid heeft niet alleen negatieve maar ook positieve aspecten.

Tegelijkertijd speelt een aantal projecten op de korte termijn met hun eigen dynamiek. De uitbreiding van Almere, de vervanging van de Afsluitdijk en de uitvoering van het programma Ruimte voor de Rivier beïnvloeden sterk het speelveld van het deelprogramma en genereren nieuwe uitdagingen: hoe organiseer je samenhang tussen doelgerichte projecten enerzijds en een explorerend programma anderzijds? Veel hangt daarbij af van de mate waarin het programma strategieën ontwikkelt die niet gebaseerd zijn op formele autoriteit maar op *multi-level governance* dat sterk gebaseerd is op netwerksturing en omgevingsgericht adaptief programmamanagement.

Programma- en locatiespecifieke projectoriëntatie moeten daarbij hand in hand gaan. Programmadoelen kunnen alleen gehaald worden als deze betekenisvol worden gekoppeld met locatiespecifieke doelen. Zo ziet Urk bijvoorbeeld een mogelijkheid om het stijgende waterpeil op te vangen via een nieuwe buitendijkse havenvoorziening, omdat dit enorme mogelijkheden biedt voor de bedrijvigheid van Urk. Gebiedspecifieke identiteiten en beelden zijn van groot belang. In het IJsselmeergebied spelen verschillende sociaal-cognitieve stedenconfiguraties, zoals cultuurhistorische havensteden (Enkhuizen, Kampen, Medemblik, Urk), de IJssel-Vechtdelta (Steenwijkerland, Waterland, Kampen) en poldergemeenten (Wieringermeer, Noordoostpolder), waarbij iedere gebiedsconfiguratie verschillende probleempercepties hanteert en ambities stelt. Zo zijn voor de cultuurhistorische havenstedenconfiguratie de functies recreatie, toerisme en werkgelegenheid van groot belang in het IJsselmeer. De steden en dorpen hebben een sterke eigen identiteit die deels ontleend en ontwikkeld is aan het IJsselmeer en die niet zomaar opgegeven wordt. Deze dorpen en steden zitten in het algemeen niet direct te wachten op oplossingen waardoor zij hun identiteit verliezen. Aan de andere kant zien deze dorpen en steden ook mogelijkheden om hun identiteit te ontwikkelen en hun economische positie tegelijkertijd te versterken.

De gemeenten zien het IJsselmeergebied zeer divers: als recreatiegebied, als economische motor voor de gemeente, als werkplek, natuurgebied, bouwplaats, zoetwatervoorziening, afwateringsgebied, cultuur, historie, watersysteem en als toeristische trekpleister²⁾. Vanuit deze

functies kijken gemeenten naar de gevolgen van een peilverandering. Welke negatieve gevolgen de gemeenten zien, hangt af van de configuraties waartoe zij behoren. De cultuurhistorische havensteden/dorpen zien vooral negatieve gevolgen voor de historische waarden, de recreatie en het toerisme. De IJssel-Vechtdelta ziet vooral negatieve gevolgen voor de grondwaterstanden, de veiligheid en het watersysteem. De poldergemeenten zien de kweldruk en de toekomstige ontwikkelingen voor recreatie en toerisme als negatieve gevolgen.

Belangrijk is dat het proces van multifunctionele gebiedsontwikkeling in een wisselwerking tussen nationale, regionale en lokale schaalniveaus tot stand komt. Kernpunt van gebiedsontwikkeling is dat via hoogwaardige *multi-level governance*-processen naar hoogwaardige uitkomsten wordt gewerkt. De kwaliteit van het samenwerkingsproces is bepalend voor het bereiken van effectieve en legitieme resultaten voor de korte en lange termijn. Hoogwaardigheid wordt hierbij bepaald door de kwaliteit van de interacties tussen belanghebbenden: goede en vooral continue communicatie, toegankelijkheid, navolgbaarheid, onderling vertrouwen en wederzijds begrip.

Het programmamanagement moet vooral op deze procescondities sturen. In het proces rond het Deltaprogramma IJsselmeergebied wordt veelvuldig gesproken van openheid en vertrouwen. Deze moeten gewonnen worden. Dit kan alleen gebeuren via een zorgvuldig proces waarbij intensieve interactie tussen de partijen centraal staat. In een vertrouwenwekkend proces zijn partijen eerder geneigd om zich open en ontvankelijk op stellen naar de ander(s)denkende). Maar vertrouwen moet groeien in continue interactieprocessen. Samenwerking is in dit perspectief een doorlopend proces. Gewaakt moet worden voor stilvallen van deze processen, omdat in radiostiltes opgebouwd vertrouwen ineens kan doen verdampen.

De opgave om te verbinden lijkt immens. Niet alleen moet de nationale opgave ten aanzien van veiligheid en de beschikbaarheid van zoet water verbonden worden aan regionale opgaven rondom economie, kwaliteit en beleving. Maar ook moet de opgave van het IJsselmeergebied verbonden worden aan de opgaven in de rest van het deltasysteem. En zodra op één van deze schakborden een zet wordt gedaan, verandert de opstelling op de andere borden. Adaptief programmamanagement is nodig dat oog heeft en houdt voor het proces waarin geschakeld en verbonden wordt tussen verschillende schalen. Interacties binnen deze schalen zijn van belang, maar afstemming en samenwerking tussen de schalen is van nog groter belang om tot daadwerkelijk kansrijke alternatieven te komen.

Jurian Edelenbos
(*Erasmus Universiteit Rotterdam*)

Stadsgezicht Hoorn.

Succes onder een slecht gesternte

Met de aanbeveling om het peil van het IJsselmeer met maximaal 1,5 meter te verhogen zette de commissie Veerman³⁾ de discussie rond het peil van het IJsselmeer op de agenda. Laten we eens aannemen dat de commissie Veerman met deze aanbeveling vooral tot doel had de discussie rond de toekomst van het IJsselmeer op gang te brengen. Deze aanname is goed te verdedigen. De commissie doet meer stevige uitspraken (bijvoorbeeld over kustverbreding en de Oosterscheldekering) en lijkt het ook als haar taak te zien een maatschappelijk proces in gang te zetten. Dit proces moet ertoe leiden dat Nederland ook voor toekomstige generaties een aantrekkelijke plaats blijft om te wonen, werken en recreëren. In deze analyse sta ik niet alleen. Meerdere 'ingewijden' van de Delta-commissie 2008 komen tot gelijksoortige conclusies; Veerman is een politicus en geen waterbouwer.

De commissie Veerman doet dus een procesuitspraak: niet de inhoud maar het effect van de uitspraak op de beleidsontwikkeling rond het IJsselmeer is belangrijk. Het gaat niet om de peilverhoging maar om de toekomstige (waterhuishoudkundige) functies van het IJsselmeer. Die discussie moet beginnen en in zijn volle breedte gevoerd worden. Vanuit dit perspectief is het interessant de motivering van aanbeveling 11 over het IJsselmeer³⁾ en de procesgang in het deelprogramma IJsselmeergebied die daarvan het gevolg is, nader onder de loep te nemen.

In de aanbeveling, een kernachtige samenvatting van de conclusie van de commissie over het IJsselmeer, wordt gesproken over een maximale peilverhoging van 1,5 meter zodat tot 2100 onder vrij verval kan worden gespuid op de Waddenzee. Het peil van het Markermeer wordt niet verhoogd en het IJsselmeer behoudt zijn strategische functie als zoetwaterreservoir voor Noord-Nederland

en, vanwege de dieper indringende zouttong in de Nieuwe Waterweg, voor West-Nederland. In het vervolg van de aanbeveling is sprake van een geleidelijke realisatie van een maximale zoetwatervoorraad in 2050. In de tekst van het rapport wordt dit verder uitgewerkt: het IJsselmeerpeil moet met maximaal 1,5 meter omhoog (spuien onder vrij verval) en in 2050 moet een waterschijf van 1,5 meter beschikbaar zijn als strategische watervoorraad (voor West-Nederland en voor extremere droogte in de toekomst). Het peil van het IJsselmeer beweegt zich dan dus in extreem droge jaren tussen het huidige winterpeil van NAP -0,40 meter en NAP 1,10.

De commissie wijst ook op de nadelen van peilstijging: waterkeringen, havens, gemalen en buitendijkse bebouwing moeten worden aangepast. Bovendien is de commissie van mening dat - als nu al wordt begonnen met pompen - de omgeving en alle ontwikkelingen zich daarop instellen, waardoor een peilverhoging - mocht men daar in de toekomst voor kiezen - verder wordt belemmerd. De commissie blijkt inderdaad procesgeoriënteerd.

De problemen zijn dus de toekomstige waterschaarste en het niet kunnen spuien onder vrij verval. De oplossingen heten peilverhoging en variatie. Het effect van de aanbeveling is groot en voorspelbaar. Vele partijen zien onmiddellijk de grote en kostbare gevolgen van een peilstijging van het IJsselmeer en lopen niet gelijk warm voor de inhoud van de aanbeveling. En inderdaad, de toekomst van het IJsselmeer staat op de agenda.

De trits 'probleem - oplossing - nadelen', zoals geformuleerd in het rapport van de Deltacommissie, blijkt zeer hardnekkig. In latere analyses geïnitieerd door het Delta-programma IJsselmeer staat steeds deze trits centraal en blijft de oplossingsruimte beperkt tot peilmaatregelen. In het rapport Voorverkenning lange termijn peilbeheer IJsselmeer⁴⁾, wordt de oplossingsruimte nog wat opgerekt door de peilstijging en de peilvariatie los te koppelen: men kijkt zowel naar een peilstijging wegens spuien onder vrij verval als het realiseren van een maximale waterschijf van 1,5 meter die ook door uitzakken onder het huidige zomerpeil kan worden gerealiseerd.

Theoretische beweegt het IJsselmeerpeil zich dan al tussen NAP -0,80 meter en NAP 1,10 meter. De rapportage heeft verder de trits probleem - oplossing - nadelen als basisstructuur. De vergelijking van de alternatieven is relatief ten opzichte van de huidige situatie en daardoor behoudend. Een dergelijke formulering en aanpak van een beleidsbeslissing wordt in de bestuurlijke literatuur al snel verbonden met termen als *anchoring*⁵⁾, *alternative focussed thinking*⁶⁾ en *dialogues of the deaf*⁷⁾. Geen van deze termen belooft veel goeds voor het beleidsproces waarop het van toepassing wordt verklaard.

De trits van de Deltacommissie 2008 is niet alleen inhoudelijk hardnekkig; ook het procesdoel wordt in het deltaprogramma IJsselmeer serieus genomen. Het programma

Windturbines langs het IJsselmeer.

is interactief van opzet en omvat bijvoorbeeld in december 2010 de eerste IJsselmeerweek⁸⁾. Het verslag straalt vooral betrokkenheid en samenwerking uit. De nieuwsbrieven van het deelprogramma IJsselmeer ademen dezelfde sfeer⁹⁾. Nog voor de eerste IJsselmeerweek van december 2010, in de nieuwsbrief van november 2010, is er ook een ander signaal. Onder de titel 'Korte Termijn Peilbesluit: een andere blik', wordt voorgesteld om nog eens na te denken over de opdracht van het deelprogramma en wordt voorgesteld het peilbesluit voor de korte termijn te integreren in dat voor de lange termijn. De argumenten hiervoor lijken nieuw maar zijn in feite niets anders dan een herinterpretatie van de opdracht van het Deltaprogramma op basis van voortschrijdend inzicht: het Deltaprogramma redeneert terug van de korte naar lange termijn (voorbereiden op de toekomst, adaptiever), het besluit blijkt achteraf niet *no-regret* te zijn en er blijkt bij nader inzien geen noodzaak om op korte termijn een besluit te nemen. Bovendien zijn er signalen vanuit 'diverse hoeken' die hierop aansturen⁹⁾. Hoewel de argumentatie inhoudelijk relevant is, lijkt zij toch vooral een proces signaal te zijn: er is meer tijd nodig.

Er zijn meer signalen die erop wijzen dat het proces weliswaar in goede sfeer verloopt maar lastig is. Zo is er de roep om duidelijkere invulling van 'samen sturen', een begrijpelijke aansluiting bij traditionele besluitvorming van gemeenten en provincies, het omvomen van de bestuurlijke kerngroep tot een stuurgroep, de noodzaak tot het nemen van besluiten waar wellicht niet iedereen het mee eens is⁹⁾, het expliciet omgaan met consensus en discensus⁹⁾ en veelvuldig verwijzen naar de samenhang met andere deelprogramma's⁹⁾. Daarnaast worden de IJsselmeerweken terug gebracht tot IJsselMeerdagen. Wellicht voorziet men in de toekomst een situatie die een week samen wel erg lang maken. De genoemde signalen bevestigen de indruk dat het proces rond het IJsselmeer niet eenvoudig is. De vraag is of deze initiële formulering van de problematiek rond het

IJsselmeer in het proces kan worden overwonnen. De toekomst zal dit moeten uitwijzen.

Er is echter wel een aantal opmerkingen gemaakt door de deelnemers aan het proces die de kans op een succesvol proces kunnen vergroten en die wellicht te weinig aandacht krijgen. Zo merkt een deelnemer op dat het heel leerzaam was om te merken dat er maar weinig flexibiliteit zit in het watersysteem van het IJsselmeergebied⁹⁾. Ook in andere documenten krijgen flexibiliteit en robuustheid meer aandacht¹⁰⁾. Mogelijk ligt hier een sleutel tot een succesvol vervolg van het Deltaprogramma IJsselmeergebied: zet niet het peilbeheer centraal maar de vergroting van de flexibiliteit van het watersysteem van het IJsselmeergebied en de mogelijke positieve gevolgen daarvan voor al die andere belangen.

Jos Timmermans (TU Delft)

Handboek soldaat bestaat niet

De tweede Deltacommissie heeft de effecten van de klimaatverandering voor het IJsselmeergebied in een klap op de kaart gezet. Hierdoor kwam in het gebied veel energie los. Dat is de positieve kant van de medaille. De andere kant van de medaille is steeds voelbaar in het gebied. Het poneren van een enkelvoudige oplossing met grote gevolgen - het geleidelijk verhogen van het IJsselmeerpeil tot maximaal 1,5 meter - viel rauw op het dak van de 'getroffenen'. Ze hadden noch de kans gekregen te begrijpen voor welk probleem dit een oplossing is noch kunnen meedenken over alternatieve oplossingen. De aandacht voor 'de anderhalve meter' resoneerde zo sterk in het gebied dat de ruimte die het kabinet vervolgens bood, nauwelijks werd opgemerkt. Weliswaar bleef het kabinet een voorstander van meestijgen, maar het wilde ook alle oplossingen in beeld brengen, samen met de regio. Dit moet resulteren in een breed gedragen advies voor de peilstrategie voor het hele IJsselmeergebied.

Voor het procesontwerp en de samenwerking in de regio zijn beide kanten van de medaille belangrijk om te zorgen dat het gewenste, breed gedragen advies er kan komen. Voor een passend procesontwerp in deze spannend te noemen startsituatie bestaat geen 'handboek soldaat'. Toch hebben wij ervaren dat het vakgebied van de bestuurskunde veel te bieden heeft. Wij hebben dankbaar gebruik gemaakt van inzichten over complexe (besluitvormings) processen, breed opgezette gebiedsprocessen en de kennis over de (on)mogelijkheden om andere vormen van *governance* toe te passen. Wij hebben daarvan onze eigen cocktail⁹⁾ gemixt. Wij zijn in twee jaar tijd ver gekomen en hebben de lijnen voor de komende twee jaar uitgezet.

Na alle gezamenlijke vergaderingen over allerhande oplossingen, het vergaren van kennis en het bij elkaar brengen van vogels met verschillend pluimage begint zich een solide redeneerlijn af te tekenen. De redeneerlijn gaat over de huidige situatie, de korte termijn, de (middel)lange termijn en de verre toekomst.

De huidige inrichting en het gebruik van het watersysteem en het IJsselmeergebied is inflexibel en weinig robuust voor (autonome) veranderingen. Dat maakt dat ook de gevolgen van een kleine klimaatverandering lastig op te vangen zijn, óf het nu gaat om het stijgen van zeespiegel óf het zorgen voor voldoende water in een droge zomer.

Tegelijkertijd lijken er voor de korte termijn twee handelingsperspectieven om een grotere vraag naar zoetwater te faciliteren, zonder keuzemogelijkheden voor de toekomst te beperken en grote kosten te maken. Het eerste perspectief noemen wij optimaliseren. Wij zouden de huidige, theoretische beschikbare watervoorraad van 20 cm in de zomer volledig kunnen benutten (feitelijk is nu een waterschijf van 10 cm beschikbaar) door het doorvoeren van relatief kleine aanpassingen in het watersysteem en door het overstappen van

peilbeheer naar voorraadbeheer. Dit betekent ten opzichte van de huidige situatie een verdubbeling van de zoetwatervoorraad. Het tweede perspectief noemen wij flexibiliseren. Daarbij gaan we nog een stap verder dan bij optimaliseren. Wij kunnen de voorraad nog een keer verdubbelen door 10 cm peilverhoging in het voorjaar en het mogelijk maken dat in een droge zomer het waterpeil 10 cm extra kan dalen. De voorlopige inschatting is dat maatregelen die hiervoor genomen moeten worden te overzien zijn.

De handelingsperspectieven 'optimaliseren' en 'flexibiliseren' geven duidelijkheid voor minimaal 20 to 30 jaar en garanderen bij een gematigde klimaatverandering zowel de veiligheid als voldoende zoet water tot in de tweede helft van de 21ste eeuw. Daarmee kunnen ingrijpendere investeringen uitgesteld worden tot meer zekerheid bestaat over de ontwikkeling van het klimaat en de vraag naar zoet water. Overigens moeten nut en noodzaak van deze perspectieven nog verder worden onderzocht, onder andere door meer inzicht in de kosten en baten. Dan blijkt ook of er nog meer muziek zit in het concept flexibiliseren, ook voor de regionale watersystemen en het gebruik.

Het is in ieder geval duidelijk dat het meestijgen met de zeespiegel een grens heeft, gezien de ingrijpende consequenties bij forse stijgingen van het meerpeil. De tweede Deltacommissie constateerde dan ook dat in de verre toekomst pompen de oplossing is voor dit gebied. De discussie over pompen of spuien, de splijtende kwestie in dit gebied⁹⁾, is voor de verre toekomst dus al beslecht. Die kwestie ligt voor de (middel)lange termijn voluit op tafel. Hoe lang is spuien rendabel en wanneer en op basis van welke argumenten moet worden overgaan op (al dan niet gedeeltelijk) pompen. Maar wellicht is flexibilisering ook geschikt voor de (middel)lange termijn. Daar zijn meerdere argumenten voor. Het is meer adaptief, waardoor meer onzekerheden kunnen worden opgevangen en ruimte vrijkomt voor innovaties en (regionale) initiatieven. Het

geeft ruimere mogelijkheden voor voorraadbeheer, zowel in het hoofdwatersysteem als in de regionale watersystemen. Voor dit (middel)langetermijnperspectief is inzicht vergaren over kosten en baten de noodzakelijke volgende stap. Dat is geen louter technische of economische zaak: het gaat ook en vooral om het verbinding en de wisselwerking met regionale en lokale invalshoeken. Daarnaast is het essentieel om inschattingen te maken van onzekere baten van (voor)investeringen en van de kosten van het uitstellen van besluitvorming.

Het proces dat door alle samenwerkende partijen en in het gehele Deltaprogramma is opgezet, zal ervoor zorgen dat deze voorlopige redeneerlijn verder wordt 'uitgehard', zowel inhoudelijk als bestuurlijk. De resultaten tot nu toe laten zien dat het daarvoor geen luxe is dat iedereen meedoet. Het is bittere noodzaak om het gewenste maatschappelijk optimum te vinden. De ambitie is en blijft om met alle betrokkenen dit optimum te definiëren en te zoeken en om deze niet eenzijdig op te leggen. De verwachting (en de praktijk tot nu toe) is dat voortdurend aandacht nodig is voor het procesontwerp en de eventuele aanpassing ervan. Zo is op dit moment de veel gehoorde klacht dat het allemaal wel erg lang duurt en het nu toch zaak is concreet te worden. Hoe doe je dat: tempo houden en iedereen betrokken houden en tegelijkertijd de noodzakelijke zorgvuldigheid borgen? Redenen genoeg om de lijn tussen wetenschap en praktijk stevig(er) te laten zijn. Niet alleen kan de wetenschap de praktijk veel bieden, ook de ervaringen uit het Deltaprogramma zijn van grote waarde voor de wetenschap. Samen kunnen wij reflecteren op de praktijk, bestaande theorie toepasbaar maken en vooral ook nieuwe wegen vinden.

Hetty Klavers **(directeur deelprogramma IJsselmeer)**

LITERATUUR

- 1) Deltaprogramma (2012). Probleemanalyse IJsselmeergebied.
- 2) Van Vliet S. (2011). Iedereen die naar het IJsselmeer kijkt ziet het anders. Afstudeerscriptie Erasmus Universiteit Rotterdam.
- 3) Deltacommissie (2008). Samen werken met water. Een land dat leeft, bouwt aan zijn toekomst.
- 4) Ministerie van LNV, Ministerie van VROM, alle provincies, waterschappen en gemeenten in het IJsselmeergebied (2010). Voorverkenning lange termijn peilbeheer IJsselmeer.
- 5) Tversky A. en D. Kahneman (1974). Judgment under uncertainty: Heuristics and biases. *Science* 185, pag. 1124-1130.
- 6) Keeney R. (1996). Value-focused thinking: a path to creative decisionmaking. Harvard University Press.
- 7) Sabatier P. (1988). An advocacy coalition framework of policy change and the role of policy-oriented learning therein. *Policy Sciences* 21, pag. 129-168.
- 8) Deltaprogramma IJsselmeergebied (2011). De IJsselMeerweek: het werkt! Verslag IJsselMeerweek I, 6-10 december 2010.
- 9) Deltaprogramma IJsselmeergebied (2011). Nieuwsbrief.
- 10) Deltaprogramma IJsselmeergebied (2011). Plan van aanpak, fase 2 en verder.

Werkatelier IJssel-Vechtdelta (foto: Paul Hilkens).

